

BOEKBESPREKING

OP DE FIETS LANGS HILVERSUMS ARCHITECTUUR

Gekoppeld aan de Open Monumentendag van 10 september 1994 verscheen de eerste architectuur-fietsroute Hilversum, uitgegeven door de VVV *Gooi en Vechtstreek*. Het ligt in de bedoeling, dat het niet bij deze uitgave blijft, maar dat deze gevolgd wordt door meer routes.

De nu verschenen routebeschrijving belooft veel goeds. In 14 pagina's wordt de fietser langs 68 objecten gevoerd, die op zijn minst behoren bij de waardevolle bebouwing van Hilversum. Veel gemeentelijke en rijksmonumenten zijn in de route opgenomen. Per gebouw wordt kort en zakelijk enige informatie gegeven, zoals bouwjaar, stijl, architect, functie en geschiedenis. De tocht door Hilversum-west is globaal begrensd door het NW-villagegebied (Nimrodpark, Kannesheuvelpark) en het villagegebied bij de Utrechtseweg (Sportpark, Laapersveld). Daartussen worden een klein stukje binnenstad en enkele woningbouwcomplexen uit deze eeuw bekeken. Het zal u niet verwonderen, dat in de selectie veel is terug te vinden van de bouwkunst van de laatste eeuw. Hilversum heeft tenslotte niet voor niets de reputatie het *Mekka van de Jonge Bouwkunst* te zijn.

De vormgeving van de uitgave is goed doorzacht. Een stevig kaftje en het formaat maken het opbergen in een jas- of binnenzak gemakkelijk. Gegevens over de gebouwen enerzijds en de route anderzijds zijn goed gescheiden. De routeaanduiding is kort en helder. Kleine foto's van een deel van de objecten verlevigen niet alleen het beeld, maar helpen soms ook om het bedoelde object sneller in beeld te krijgen. Met name voor minder bekende villa's, die soms wat verborgen liggen tussen het groen, is dat wenselijk. Misschien had deze overweging bij de keuze van af te drukken foto's wat meer nadruk kunnen hebben. Studio's, het Raadhuis, gebouwen met torens zijn al bekender of vallen sneller op.

Het uitklapkaartje in de achterflap van de kaft is natuurlijk heel handig, maar alleen de rechterhelft kan direct naast de tekst van het boekje worden geraadpleegd. Zou het niet goed zijn om

hetzelfde kaartje ook in de 'voorflap' op te nemen, zodat ook de linkerkant uitklapbaar wordt?

Voor het overige: niets dan lof voor het initiatief van de vereniging die geacht wordt 'vreemdelingen' het verblijf in Hilversum te veraangename. Maar ook voor échte en import-Hilversummers is er veel te genieten van de schoonheid van de ons omringende bebouwde omgeving, die – zo leert de ervaring – voor een groot deel niet of nauwelijks bekend is.

Op de fiets langs de Hilversumse architectuur dus, dames en heren! Maar wel gewapend met de routebeschrijving. Veel plezier!

JEL

Langs de architectuur van Hilversum 1, Westelijk deel. Samenstelling Harm-Anton Kieft met teksten van E. van Mensch, A. Koenders en W. Gross. Uitgave van VVV Gooi en Vechtstreek i.s.m. "Albertus Perk", Monumentenzorg gemeente Hilversum en de Dudok Stichting. Prijs: f 2,90. Verkoop: VVV kantoren in de regio en natuurlijk de VVV Hilversum, Schapenkamp 25 (Stationsplein). Verder bij het Goois Museum.

GEMEENTEPOLITIE VAN TOEN EN NU

Per 1 april 1994 trad de nieuwe Politiewet in werking en kwam ook formeel de politieregio Gooi en Vechtstreek tot stand. Daaruit volgde de opheffing van de gemeente- en rijkskorpsen. Dit was voor commissaris Stallmann aanleiding om aan Jan Ruijzendaal, oud-adjutant van de gemeentepolitie Hilversum, te verzoeken een korte geschiedenis van het Hilversumse korps te schrijven. De schrijver putte onder meer uit verhalen van zijn vader, die ook bij het korps geëindigd had en maakte voor de illustraties gebruik van de fotocollectie van de politie.

In vogelvlucht wordt de geschiedenis van het korps beschreven. De negentiende eeuw komt er wat bekaaid af en de tekst bevat hier ook enkele onvolkomenheden. Juist van de ontwikkelingen in onze eeuw die het korps deden groeien van een ploegje dorpsdieners met beperkte bevoegdheden naar een grote organisatie die gebruik maakt van moderne middelen voor de uitvoering van de vele taken, kan men echter wel

een goed beeld krijgen. De verschillende politiebureaus (oorspronkelijk in een oud schoolgebouw tegenover Gooiland), de posthuizen, de rijwielbrigade, de eerste motor- en de eerste overvalwagen, de moderne meldkamer en alle andere vernieuwingen worden kort beschreven. Ook wordt duidelijk hoe de verschillende eigenaardigheden van de elkaar opvolgende (soms zeer autocratische) commissarissen de ontwikkeling van het korps bepaalden.

In een zo kort bestek kon natuurlijk niet diep worden ingegaan op een aantal zaken. In zijn soort is het boekje een aardige schets en pretendeert ook niet meer dan dat te zijn. De foto's geven een verhelderend beeld van vooral de vooroorlogse politie.

De publikatie is bedoeld voor intern gebruik en dus niet verkrijgbaar bij de boekhandel. Een exemplaar ervan bevindt zich in de bibliotheek van het Streekarchief.

CMA

Gemeentepolitie van toen en nu, J. Ruijendaal jr., Hilversum, 1994. 20 bl. met ill. Niet in de handel. Ter inzage in het Streekarchief.

DE HEL VAN BRAMSCHE/ DIE HÖLLE VON BRAMSCHE

Het gebeurt niet vaak dat we in *Eigen Perk* een boek bespreken dat al een kleine vijftig jaar geleden verscheen. Toch is daar aanleiding toe, nu in Bramsche een Duitse vertaling is verschenen van het boek *De Hel van Bramsche* van Hans de la Rive Box (zie verslag in de rubriek Terugblik in dit nummer).

Dit boek, dat al in 1945 verscheen, is een autobiografische weergave van wat de Hilversumse mannen is overkomen nadat ze tijdens de razzia van 23 oktober 1944 weggevoerd waren. Een groot aantal van hen, waaronder De la Rive Box, kwamen in het Duitse Bramsche terecht waar ze gedwongen werden zwaar werk voor de Duitsers te verrichten. De leefomstandigheden waren daar zeer slecht, evenals het voedsel. Maar daarover heeft u al het een en ander kunnen lezen in *EP* 1994/3. Verheugend is het, dat er ook in Bramsche de laatste tijd een groeiende belangstelling is voor de gebeurtenissen in die laat-

ste oorlogswinter. Zo schreef Ute Vergin, geschiedenisstudente aan de Universiteit van Osnabrück, in 1992 een doctoraalstudie over het boek van De la Rive Box. Na onderzoek van de Bramschener archieven en gesprekken met mensen die het allemaal hadden meegemaakt kwam zij tot de conclusie dat het een nauwkeurige beschrijving geeft van de toenmalige gebeurtenissen.

Op initiatief van pastoor E. Hein-Janke, die al in 1977 voor zijn boek "Bramsche im Zweiten Weltkrieg" gebruik maakte van het boek van De la Rive Box, en mevrouw Dr Susanne Meyer, directrice van het textielmuseum in Bramsche is er dan nu een Duitse vertaling van *De Hel van Bramsche*. De heruitgevers, Martina en Johannes Hartkemeyer, hebben voor het vertalen gebruik gemaakt van twee vertalers die uit Nederlands-Duitse families stammen. Hierdoor werd bereikt dat de woordkeus en sfeer van het boek zoveel mogelijk het origineel benadert. Wat de Duitsers (en ook mij) vooral aansprak was de mate van objectiviteit in het boek. Natuurlijk, de Hilversumse arbeiders hebben in Bramsche een hoop ellende meegemaakt, en er liepen natuurlijk Duitsers rond die niet te vertrouwen waren binnen een straal van honderd meter. Maar aan de andere kant noemt De la Rive Box ook de "goede Duitsers", de bewoners van Bramsche en de boeren in de buurt die zich het leed van de Hilversummers aantrokken en hen zoveel mogelijk hielpen.

De kracht van het boek is dat De la Rive Box de mensen beschrijft zonder te generaliseren en zonder onderscheid te maken naar nationaliteit: de mensen in het boek hebben hun goede en hun slechte kanten, en het maakt daarbij niet uit of het nu een Duitser, Nederlander, Pool, Rus, Belg, Fransman of Italiaan betreft. En dat is opmerkelijk voor een boek uit 1945, waarvan sommigen onder ons ook na 50 jaar nog wat kunnen leren.

Het originele boek uit 1945 is al een kleine 50 jaar uitverkocht en alleen nog hier en daar antiquarisch te krijgen. Voor diegenen die de Duitse taal enigszins machtig zijn is het verschijnen van de Duitse versie van het boek een goede gelegenheid om van de gebeurtenissen in Bramsche alsnog kennis te nemen.

De nieuwe versie heeft dan ook nog eens het voordeel aangevuld te zijn met vele foto's en bouwtekeningen, die voor een deel ook voor mij

nieuw waren. Het boek is nu ook in Hilversum verkrijgbaar.

EJP

Hans de la Rive Box, *Die Hölle von Bramsche*. Herausgegeben von Martina und Johannes F. Hartkemeyer, Rasch Verlag Bramsche, 1994. Vertaling van "De Hel van Bramsche" (Bussum 1945), met een voorwoord van de heruitgever en een bijlage waarin een interview met Jan Edelstein, foto's en documenten. Vertaling door Birgit Westrup, Ireen Mobach en Doris Grave. Gebonden, 244 blz., ISBN 3-930595-08-07, prijs f 32,50. In beperkte oplage uit voorraad te leveren door de boekhandels Harkema en Rozenbeek. Voor leden van 'Albertus Perk' is het boek op ledenavonden beperkt verkrijgbaar. Ledenprijs f 27,50.

GIDS VOOR HISTORISCH ONDERZOEK NOORD-HOLLAND

Als eerste publikatie van de Stichting Regionale Geschiedbeoefening Noord-Holland werd deze gids op 7 oktober jl. gepresenteerd aan alle historische instellingen en organisaties in Noord-Holland. De gids bestaat uit twee onderdelen. Het geeft een handleiding voor het verrichten van lokaal-historisch onderzoek en het geeft een overzicht van voor dat onderzoek beschikbaar bronnenmateriaal. De handleiding is precies dat wat het behoort te zijn. Op heldere wijze wordt beschreven hoe een historisch onderzoek aan te pakken. Welke stappen behelst een onderzoek, hoe bereidt men zich voor, hoe kunnen de gegevens systematisch worden geordend en verwerkt en vooral waar kunnen de gezochte gegevens worden gevonden, zijn vragen die hier beantwoord worden. Voor het antwoord op de laatste vraag wordt bijvoorbeeld o.m. ingegaan op de organisatie van het archiefwezen in Nederland. Dan wordt kort beschreven hoe men archieven kan opsporen en wat het belang is van archiefinventarissen. Enkele belangrijke archieven worden inhoudelijk toegelicht. Als afsluiting van de handleiding dient een hoofdstuk met adviezen over het publiceren van de onderzoeksresultaten.

Het tweede belangrijke bestanddeel van deze gids vormt het overzicht van de bronnen over de verschillende plaatsen die bij het Algemeen rijksarchief, het Rijksarchief in Noord-Holland en de verschillende streek- en gemeentearchieven in de provincie beschikbaar zijn. Dit overzicht gaat

verder dan de in de jaren tachtig verschenen archievgidsen. Juist bestanddelen van archieven worden hier opgesomd. Belastingkohieren, gemeenterekeningen, hinderwetvergunningen, notulenseries zijn maar enkele van de hier genoemde bronnen. Omdat deze in de archievgidsen onder de noemer van "bestuursarchief" vielen en dus niet apart werden genoemd kan men hier zeker spreken van het voorzien in een hiaat. De gids is voorzien van een plaatsnamenregister. De gids is een must voor alle historische kringen en voor een ieder die zich op enigszins serieuze wijze met het lokaal-historisch onderzoek wil bezighouden.

CMA

Gids voor historisch onderzoek in Noord-Holland / samenst. K.W.J.M. Bossaers. Haarlem: Stichting Regionale Geschiedbeoefening Noord-Holland. ISBN 90-802023-1-2. Prijs f 20,-

ONDERZOEK PROTESTANTSE KERKELIJKE ARCHIEVEN

Hoewel gepubliceerd door het Centraal Bureau voor Genealogie is dit boek zeker ook voor anders historisch geïnteresseerden van belang. De protestantse archieven vormen voor de lokale historie naast de archieven van het dorps- of stadsbestuur een belangrijke bron. Denkt men slechts aan de grote onderlinge betrokkenheid van deze beide besturen in vroegere eeuwen dan zal dat duidelijk zijn.

Grondig is de publikatie zeker. De institutionele geschiedenis van zowel de plaatselijke als regionale en landelijke besturen wordt beschreven met daaraan gekoppeld een beschrijving van hoe deze geschiedenis in de archieven is terug te vinden.

Met behulp van dit boek kan men vragen beantwoorden als: wat waren de taken van de kerkeraad, hoe functioneerde de diakonie en hoe ging de benoeming van predikanten in zijn werk. Maar ook: hoe kom ik aan financiële gegevens met betrekking tot de armenzorg en waar kan ik de bouwgeschiedenis van een kerk achterhalen. Dit zijn slechts voorbeelden.

Als eerste wordt de Nederlandse Hervormde Kerk beschreven, vervolgens komen dan de an-

dere protestantse kerkgenootschappen aan de orde.

Een laatste belangrijk onderdeel vormt het hoofdstuk met speciale onderwerpen. Hierin wordt bijvoorbeeld beschreven hoe de doop-, trouw- en begraafregistratie was geregeld in de verschillende gewesten/provincies. Daarnaast worden nog enkele belangrijke soorten archiefbescheiden als kerkeraadnotulen en -rekeningen behandeld.

De grote verdienste van het boek is dat voor de onderzoeker altijd het verband met de archieven kan worden gelegd en zo dus ook het eigen onderzoek handen en voeten gegeven kan worden. Slechts op het punt van de typografie kan als kritiek worden gegeven dat de hoofdstukindelingen niet altijd helder naar voren komen. Het boek is voorzien van een uitgebreid register op plaats- en persoonsnamen en trefwoorden.

CMA

Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven in Nederland: handleiding, tevens beknopte gegevens over de geschiedenis van de kerkelijke instellingen, over het kerkelijk archiefrecht en het kerkelijk archiefbeheer, J.G.J. van Booma. 's-Gravenhage: Centraal Bureau voor Genealogie (CB-reeks: nr. 13). ISBN 90-70324-71-7. Prijs f 49,95 (voor leden CBG f 40,95).

ARCHIEVENGIDS WO II NEDERLAND EN NEDERLANDS-INDIË

Geen periode in de Nederlandse geschiedenis trekt de laatste jaren zoveel de aandacht als de Tweede Wereldoorlog. Ook in het komende jaar zal in het kader van de herdenking van 50 jaar bevrijding zeker veel onderzoek naar deze periode worden gedaan. De archievangids die het RIOD nu heeft uitgegeven kan daarbij een belangrijk hulpmiddel zijn.

Zeker onderzoekers met lokaal-historische belangstelling lopen immers doorlopend tegen het probleem op dat er weliswaar lokale bestuursarchieven zijn waarin onderzoek gedaan kan worden maar dat de verblijfplaats van archieven van de bijvoorbeeld de Duitse bezettingsmacht vaak niet bekend is. Deze gids bevat geen opsomming van alle lokaal aanwezige archieven en collecties die slechts op een plaats betrekking hebben. Alleen die lokale archieven die een meer al-

gemeen karakter hebben zijn in deze gids opgenomen.

Dit houdt geen waardeoordeel in over de informatie in bijvoorbeeld de secretarie- en politiearchieven die bij de lokale- en streekarchieven raadpleegbaar zijn. Ze vallen echter buiten de opzet van deze gids.

Naast enkele speciale collecties worden voornamelijk archieven en archivalia genoemd. Voor het Gooi en de Vechtstreek bevinden deze zich o.m. bij het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumenten, bij de Rijksarchieven in Noord-Holland en Utrecht en het Algemeen Rijksarchief in Den Haag.

De gids is voorzien van registers op archiefdienst, topografische namen en trefwoorden, en op persoonsnamen.

CMA

Archievangids van de Tweede Wereldoorlog; Nederland en Nederlands-Indië, samenst. Erik Somers en Mark Pier. Zutphen: RIOD, 1994. CIP/ISBN 906011.916.9. Prijs f 49,-.

VERDWENEN DORPSBEELDEN VAN HILVERSUM 1898-1935

Enkele jaren gelden kwam bij verrassing een grote verzameling glasnegatieven tevoorschijn uit de nalatenschap van de Hilversumse fotograaf Pieter Jan Siewers. Ze werden door de nazaten ter hand gesteld van het dagblad "De Gooi- en Eemlander", die een selectie ervan publiceerde in een wekelijkse bijlage. Het betrof opmerkelijke foto's die als aanvulling op het bekende materiaal als zeer waardevol kan worden beschouwd.

Samenvallend met de tentoonstelling in het Goois Museum is er nu een boek uitgekomen over de collectie, samengesteld door Eddy de Paepe. We volstaan hier met een aankondiging, maar komen in een volgend nummer uitvoeriger op dit boek terug.

Verdwenen dorpsbeelden van Hilversum, 1898-1935. Selectie van veel foto's uit de collectie Siewers met tekst van Eddy de Paepe. Uitg. Schuyt en Co., Haarlem. Te koop bij het Museum en de boekhandel. Prijs: f 39,50.